

М. В. ЧУБАТА

*Марина Валеріївна Чубата, асистент кафедри
Київського національного університету імені Тара-
са Шевченка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИКАМИ ПРАВА ЗАКОНОДАВЧИХ ОСНОВ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНИХ І МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ЗУНР

Одним із перших правові основи постановня на західноукраїнських землях у 1918 р. владних структур охарактеризував В. Дорошенко. Він високо оцінив ініціативу щодо створення Української Національної Ради як законодавчого органу та зазначив, що її президія спочатку виконувала і функції уряду. Це забирало багато часу, а тому вирішено було сформувати кабінет міністрів під назвою Державного Секретаріату, який розпочав свою роботу 10 листопада 1918 року¹. Автор наголошує, що 13 листопада 1918 р. створення цих владних структур було узаконено в «Тимчасовому основному законі...»: «до часу зібрання Установчих Зборів виконує всю власть Українська національна Рада і Державний Секретаріат»². Інший дослідник, Д. Долинський, говорячи про тривалу відсутність уряду в період після 19 жовтня, зазначає, що «се досить утруднювало державне будівництво. Взагалі недостачу екекутиви від 1 падолиста треба вважати значною помилкою з боку УНРади і її президії»³. Такої ж точки зору дотримується і О. Мегас⁴.

Більш ґрунтовно ці аспекти проблеми викладено в книзі М. Чубатого⁵. На нашу думку, вже назви її розділів є підтвердженнями саме того, на чому акцентував свою увагу дослідник. Так, у розділі «Суверенна влада республіки – Виділ УНРади» автор, аналізуючи законодавство про зміни в структурі УНРади, наголошує, що вона «в руки Виділу зложила виконання найвищої влади. Тих десять людей стали немов президентом республіки. ...Словом, Виділові УНРади прислугували всі ті права, котрі має звичайно в республіці президент»⁶. Щодо матеріалів розділу «Законодатна влада – Українська Національна Рада», то дослідник називає УНРаду «першим тимчасовим соймом», поштовхом до утворення якої став розпад Австро-Угорщини, а ядром УНРади – союз українських парламентарних послів у Відні та наголошує, що в перших днях існування Національна Рада зосереджувала в собі всю владу, не виключаючи навіть виконавчої. Згодом, зазначає М. Чубатий, доповнена УНРада для активізації законодавчої діяльності та її результативності створює із своїх членів «цілий ряд соймових комісій, як заграничну, військову, фінансову, шкільну, земельної реформи і т.п.». І все ж вона відчувала свою тимчасовість та робила все, щоб якнайшвидше підготувати місце новообраному сеймові⁷. На жаль, це питання залишається недослідженим, а пошукова робота дослідників та розробка таких його аспектів, як діяльність цих комісій, їх склад, перспективні плани законотворчої роботи, законопроекти та їх альтернативні варіанти, що готувались, але з різних причин не були прийняті, та низка інших дадуть нам змогу ґрунтовніше дослідити законодавчу діяльність УНРади та оцінити її нереалізований потенціал.

Продовжив дослідження проблеми М. Лозинський. Щодо створення уряду, то, на відміну від В. Дорошенка, М. Лозинський називає датою його створення 9 листопада 1918 р. і вказує, що йому «надано назву Тимчасовий Державний Секретаріат», наголошуючи, що «досі УНРада була не тільки законодатним, але й виконуючим органом. Тепер виконуюча компетенція перейшла на Державний Секретаріат, а УНРада задержала для себе загально прийняту парламентарну компетенцію, себто компетенцію законодавчу і контрольну»⁸. Автор подає персональний склад уряду, зазначає, що з точки зору партійної приналежності він був коаліційним, щодо технічної сторони, то «його склад був завеликим», що відразу привело до поділу на окремі секретаріати, а також наголошує, що в перші дні роботи, крім поточних справ, не УНРада, а саме «Державний Секретаріат знявся перше всього виробленням проекту Тимчасового основного закону...», який ухвалила УНРада 13 листопада 1918 року⁹.

Аналізую державотворчих та законотворчих процесів в ЗУНР після перенесення тимчасової столиці до Станіславова М. Лозинський присвячує окремий розділ під назвою «Організація державної влади». Дослідник зазначає, що ЗУНР, проголошена на всіх українських землях Австро-Угорщини, насправді мала владу тільки на території Східної Галичини. Із законів, які стосувалися організації державної влади, автором охарактеризовано «Про Виділ Української Національної Ради», яким, як зазначає дослідник, було «утворено установу, яка мала виконувати владу голови держави»¹⁰. З цього приводу в літературі є різні точки зору. Наприклад, М. Стахів високо оцінює цей закон, наголошуючи, що він «був цікавою комбінацією колегіального принципу голови держави із принципом одноособового шефа держави», і це «не могло давати притоки до паралізу центральної волі держави чи безпорядку»¹¹, а Д. Яневський вважає, що цей закон «був цілком шизофренічний, оскільки поєднував непоєднуване»¹².

М. Лозинський зазначає також, що 4 січня було ухвалено Закон «Про незайманість членів Української Національної Ради», помилково відносячи його прийняття не до 1919 р., а до 1921 року¹³. На жаль, навіть

стислих коментарів до цього закону дослідник не подає, не знайшли ми їх і в працях інших правознавців, крім маленького фрагменту у монографії Б. Тищика¹⁴, проте, зважаючи на актуальність новітньої проблеми недоторканності народних депутатів України, вважаємо, що цей аспект потребує ґрунтовного вивчення, порівняльного аналізу з дотичними законодавчими актами доби Центральної Ради, Директорії, Української Держави П. Скоропадського, вивчення зарубіжного досвіду регулювання цієї проблеми, адже сьогодні він має не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення.

За радянських часів з досліджуваної нами проблеми публікацій, вартих уваги, ні за новизною фактичного викладу матеріалу, ні за аналітичними підходами, на жаль, правознавцями створено не було. Проте в той же період такі дослідження були підготовлені правознавцями діаспори. Серед них особливий інтерес викликає багатотомна монографія М. Стахів, в якій дослідник різним аспектам проблеми законодавчого забезпечення формування органів влади в ЗУНР присвячує окремий розділ під назвою «Цивільна та військова адміністрація ЗУНР». Характеризуючи мету і принципи діяльності вищих державних структур щодо державного будівництва, М. Стахів зазначає, що «Українська Національна Рада і Державний Секретаріат працювали гарячково над тим, щоб будова державності мала виразну легальну підставу і щоб таким чином панував у державі правний порядок»¹⁵.

У IV томі своєї монографії М. Стахів аналізує діяльність Державного Секретаріату, Виділу УНРади та самої УНРади, а також законодавство про Сойм та про вибори до Сойму¹⁶. Щодо останніх законів, то вчений констатує, що УНРада твердо стала на засадах загальної демократії, відкидаючи рішуче всілякі концепції обмеження прав народу щодо вибору свого найвищого законодавчого органу, в тому числі «трудова демократія», що була характерною для діяльності Директорії, та «радянську систему» з її пролетарською диктатурою. Коментуючи положення закону про обов'язкове виділення майже 30 % мандатів представникам національних меншин, М. Стахів стверджує, що «таким чином закон усував раз на завжди національні виборчі конфлікти»¹⁷. Вважаємо, що враховуючи реалії сучасних виборчих процесів в Україні, ґрунтовне вивчення досвіду виборчого законодавства ЗУНР сприятиме покращенню чинного виборчого законодавства незалежної України.

Щодо наукового доробку з проблеми сучасних вітчизняних істориків права, то серед перших публікацій, видрукованих в умовах незалежності України, варто виділити монографію Б. Тищика та О. Вівчаренка, в якій окремими параграфами висвітлюються правові основи організації і діяльності центральних і місцевих органів державної влади й управління, органів охорони суспільного порядку, суд і судочинство та організація збройних сил¹⁸. Фактичний матеріал автори доповнюють відповідними положеннями, починаючи з «Тимчасового основного закону» і закінчуючи законодавчими актами, прийнятими в квітні 1919 року.

Важливе значення для ґрунтовного дослідження нашої проблеми має колективна монографія «Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Історія» за редакцією О. Карпенка, в якій у третьому розділі «Державотворча діяльність ЗУНР» вміщено написаний правознавцями В. Кульчицьким, Б. Тищиком та О. Вівчаренком параграф про законодавче забезпечення процесу формування й діяльності центральних та місцевих органів державної влади і управління¹⁹. Досить ґрунтовно проаналізовано дослідниками процеси постановня вищих органів влади – УНРади та Державного Секретаріату і правові основи їх подальшої діяльності, а також два закони про скликання Сейму як нового законодавчого органу, що повинен був посісти місце УНРади, та про вибори до Сейму. Особливу увагу науковці приділили аналізу законодавчих актів, що стосувались формування та діяльності місцевих органів влади в ЗУНР. Зокрема, на відміну від більшості авторів, які починали дослідження цього аспекту з «Закону про тимчасову адміністрацію областей Західно-Української Народної Республіки», ухваленого УНРадою 16 листопада 1918 р., дослідники вважають, що витоки цієї проблеми сягають подій 1 листопада 1918 року. Так, вони стверджують, що «згідно з розпорядженням УНРади від 1 листопада в усіх місцевостях попередні органи влади і управління належало ліквідувати, замість них слід було утворити шляхом виборів нові, українські». Як зазначають дослідники, в сільських громадах, містах та містечках належало обрати громадських і міських комісарів та їх дорадчі органи – «прибічні ради», а для організації таких виборів у всі повіти були послані «уповноважені Української Національної Ради», забезпечені відповідними інструктивними матеріалами. Нарешті, автори наголошують, що згідно з розпорядженням УНРади від 1 листопада 1918 р. такі вибори відбулися в усіх сільських громадах і містах та повітах краю ще в першій половині листопада, тобто до прийняття закону про тимчасову адміністрацію, який уже лише узаконив фактичний стан справ та статус новообраних посадовців і повітових національних рад. Дослідники зазначають, що вплив цих рад на суспільно-політичне життя спершу не був однаково врегульованим і визначеним: були повіти, де ці ради мали голос чисто дорадчий, але були й такі, де їхній голос був вирішальним, контрольним, де повітові комісари без їх схвалення не вирішували жодних важливих справ²⁰. УНРада розуміла, що таке становище було ненормальним. І щоб навести порядок у системі місцевих органів влади й управління, вирішено взяти за приклад структуру влади в Наддніпрянській Україні. Автори вказують, що з цією метою Державний Секретаріат спільно з відповідними комісіями УНРади почав опрацьовувати закон про повітові трудові ради, але у зв'язку з погіршенням воєнної ситуації цей законопроект, як і багато інших, не був винесений на обговорення УНРади²¹. На жаль, цей аспект проблеми залишається недослідженим, проте вивчення самого проекту закону та матеріалів щодо його підготовки робочою групою дали б нам змогу глибше зрозуміти сутність запланованих в ЗУНР змін стосовно покращення діяльності місцевих органів влади і управління.

Підсумовуючи, дослідники констатують, що в досить стислі строки, чітко й організовано, були сформовані центральні і місцеві органи державної влади й управління. Слід зазначити, що в унісон з цією конс-

татацією звучить висновок сучасного канадського історика О. Субтельного: «На відміну від східноукраїнських урядів, ЗУНР швидко і чітко утворила свій державний апарат, в т.ч. місцевий. ... Надзвичайно швидке й ефективне створення адміністративного апарату являло собою досягнення, що його могли повторити рідко які з нових східноєвропейських держав, не кажучи вже про уряди Сх. України»²².

Значний вклад у дослідження проблеми здійснено в працях М. Кобилецького, зокрема в його монографії виокремлено розділ під назвою «Організація та структура центральних і місцевих органів державної влади й управління ЗУНР»²³, в якому автор аналізує законодавчі акти ЗУНР, що стали правовою основою для організації та діяльності державного апарату, а також через аналіз цих законів показує зміни, які відбулися у структурі вищих органів влади, наприклад, створення Президії УНРади та Виділу УНРади, обрання Президента УНРади та ін. Автор дослідив також структуру, функції і завдання окремих Державних секретарств, а також показав процес утворення органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. З думкою М. Кобилецького про те, що «місцева адміністрація в ЗУНР залишалась без змін, лише місце цісарсько-королівського старости зайняв державний повітовий комісар» не погоджується Б. Тищик, який вважає, що «справді, комісар, але не сам, а з прибічною радою, до того ж з іншою компетенцією і принципово іншими завданнями: він мав захищати інтереси українського народу та держави»²⁴.

Слід віддати належне автору, який вперше ввів до наукового обігу понад десять важливих законодавчих актів, які не були дотепер відомими. Серед них, наприклад, розпорядження Державного секретарства внутрішніх справ від 22 квітня 1919 р. «Про поборовання хабарництва», яке М. Кобилецький лише називає, але, на жаль, не аналізує. Проте, враховуючи сучасні події та процеси в Україні, пов'язані з очищенням суспільства від багатьох віками притаманних йому негативних явищ, ґрунтовне вивчення законодавства, створеного нашими попередниками, спрямованого на викорінення цього зла, має важливе і теоретичне, і практичне значення.

Окремі аспекти проблеми знайшли своє висвітлення також в серії публікацій І. Лісної. Значний інтерес у монографії І. Лісної викликає підрозділ «Формування і законодавча діяльність органів державного апарату»²⁵. Особливу увагу дослідниця приділила аналізу Закону «Про тимчасову адміністрацію областей Західноукраїнської Народної Республіки», який, на її думку, «став правовою основою діяльності уряду ЗУНР та нижчестоящих органів управління». Коментуючи положення закону, згідно з якими на території ЗУНР залишилось в силі попереднє австрійське законодавство, якщо воно не суперечило інтересам, суті й цілям Української держави, авторка зазначає, що радянські дослідники з цього приводу всіляко критикували ЗУНР, вбачаючи в цьому її «антинародність» і «буржуазність». Насправді ж для цього не було жодних підстав, а старе законодавство підлягало поступовій зміні або заміні²⁶. Підбиваючи підсумки, дослідниця констатує, що створена на західноукраїнських землях держава була в державно-правовому розумінні належними чином організована, з налагодженим законодавчим, адміністративно-виконавчим і правозахисним апаратом, створена була й належна правова основа, проте, на думку І. Лісної, чимало рішень і законодавчих актів мали незакінчений характер, були тимчасовими, а серед причин падіння ЗУНР авторка називає численні помилки, прорахунки, а іноді навіть бездіяльність її керівників і негативне ставлення Антанти²⁷. Щодо загального висновку, то він сформульований дослідницею досить лаконічно: в ЗУНР була створена належна правова основа державного будівництва, воно відбувалося організовано, хоч не всі заплановані заходи були втілені в життя²⁸.

Останнім часом зріс інтерес до такого аспекту проблеми, як формування представницьких органів влади на території ЗУНР. Однією з перших спробувала дослідити це питання як самостійну проблему, виокремивши законодавчу владу від всіх інших гілок влади, Н. Єфремова²⁹, але більш ґрунтовно його було висвітлено в монографії В. Єрмолаєва³⁰, в якій виокремлено спеціальний підрозділ під назвою «Розвиток парламентаризму в Західно-Українській Народній Республіці». Вчений аналізує законодавчу діяльність УНРади, законодавство, що стосувалось Сейму, а також нові горизонти в розвитку парламентаризму, закладені в проекті конституції ЗУНР С. Дністрянського. Зокрема, дослідник констатує, що «прийнявши тимчасову конституцію (13 листопада 1918 р. – М.Ч.), УНРада повністю взяла на себе компетенцію парламенту». Дискусійним можна вважати твердження В. Єрмолаєва, що «головною справою державотворення керівництво ЗУНР вважало об'єднання з Наддніпрянщиною, соборність українських земель»³¹, адже ця констатація відповідала реаліям, на жаль, далеко не на всіх етапах існування ЗУНР, коли пріоритети державного будівництва змінювались.

С. Кондратюк вперше в українській історико-правовій літературі комплексно висвітлив державно-правові засади розвитку парламентаризму безпосередньо в Західно-Українській Народній Республіці³². Зміст монографії ширший, ніж її назва: вчений розкриває еволюцію українського парламентаризму від Київської держави до ЗУНР і справедливо наголошує, що для ґрунтовного дослідження цього питання недостатньо однієї монографії. Лівову частку обсягу книги займає розділ «Парламентаризм у Західно-Українській Народній Республіці», в якому С. Кондратюк з різним ступенем повноти висвітлює діяльність УНРади від дня її створення у жовтні 1918 р. до припинення існування екзильного уряду ЗУНР у березні 1923 р., оцінюючи також результати роботи окремих делегацій УНРади, які засідали після окупації Східної Галичини Польщею у Львові й Відні у 1919–1923 роки.

Суперечливо трактує дослідник питання легітимності УНРади, називаючи її «революційним парламентом»: в одному випадку він констатує її «неповну легітимність», як обраної не загальнонаціональними виборами на підставі «загального, рівного, безпосереднього, таємного і пропорційного голосування», а в результаті затвердження її повноважень з'їздом «мужів довір'я»³³, в іншому наголошує, що «легітимність тимча-

сового (до проведення всенародних Установчих зборів) парламенту підтвердила австрійська адміністрація у Львові, офіційно передавши 1 листопада 1918 р. державну владу в краї Українській Національній Раді»³⁴.

Дослідник зазначає, що важливе місце в діяльності УНРади, її законотворчості посідала проблема соборності України. Так, автор наголошує, що вже 10 листопада 1918 р. на ранковому засіданні УНРада обговорювала питання злуки двох частин України та подає пропозицію М. Новаківського з цього питання: «УНРада Західно-Української Держави проголошує злуку цієї Держави з всією Україною і звиває свій Секретаріат до переведення цієї злуки в життя». Проте, верх взяла пропозиція Р. Перфецького «доручити урядові здійснити комплекс підготовчих заходів до злуки»³⁵. Тобто, був реальний шанс негайного створення не двох держав, а єдиної соборної України. На жаль, УНРада його проігнорувала, амбітно сподіваючись на успіх власних державотворчих процесів на західноукраїнських землях. На нашу думку, саме це спричинило невідкладне ухвалення через три дні Тимчасового основного закону, в якому вже немає жодного слова про майбутню злуку, більше того, змінено назву «Західно-Українська Держава» на «Західно-Українська Народна Республіка». Лише невдачі у протистоянні з Польщею знову реанімували ідею соборності України, але час було змарновано і від цього, за словами Н. Полонської-Василенко, лише втратили обидві українські держави – УНР і ЗУНР³⁶.

Можна без перебільшення констатувати, що узагальнюючими дослідженнями з проблеми законодавчого забезпечення організації та діяльності органів державної влади в ЗУНР стали колективна монографія, присвячена становленню державності України за доби Української революції, та авторська монографія Б. Тищика, в якій вперше комплексно розглянуто історико-правові аспекти виникнення та діяльності ЗУНР³⁷. Особливість колективної монографії полягає в тому, що її автори не лише узагальнили державотворчі та правотворчі процеси на території України, у тому числі й ЗУНР, а й виокремили спеціальний розділ «Становлення української державності у Буковині та Закарпатті в 1918–1920 рр.», в якому вперше стисло узагальнили малодосліджені державотворчі процеси на цих українських землях. Зміст розділу та занадто лапідарний його обсяг дають нам підстави стверджувати, що цей аспект проблеми потребує активізації зусиль дослідників щодо його подальшого вивчення, особливо питань, пов'язаних з відносинами місцевих органів самоврядування з органами влади ЗУНР, а також їх прагненням увійти до складу соборної України.

Щодо монографії Б. Тищика, то найбільший інтерес для нашого дослідження становить її розділ під назвою «Організація, структура, функції та правові засади діяльності державного апарату ЗУНР»³⁸. Він підкреслює, що державне будівництво не обмежується лише створенням центральних та місцевих органів влади й управління, а є значно масштабнішим процесом: «по суті, перебуваючи у фронтних умовах, УНРада енергійно приступила до державного будівництва, формуючи структуру державного адміністративного апарату, судової влади, правоохоронні органи, збройні сили»³⁹. Дискусійним, а точніше застарілим, є твердження автора, що 9 листопада на засіданні УНРади було закріплено назву новоствореної держави – «Західно-Українська Народна Республіка»⁴⁰. Насправді, посилаючись на віднайдені архівні документи та публікації тогочасних газет, В. Великочий констатує, що замість загального терміна «Українська Держава», вперше зафіксованого щодо західноукраїнських земель у постанові УНРади від 19 жовтня 1918 р., 9 листопада було прийнято офіційну назву «Західноукраїнська Держава», а назву «Західно-Українська Народна Республіка» вперше офіційно зафіксовано лише в «Тимчасовому основному законі» від 13 листопада 1918 року⁴¹. Погоджуємось з думкою В. Великочого. Адже незважаючи на те, що офіційна назва «Західноукраїнська Держава» зберігалася лише протягом чотирьох днів, проте при висвітленні подій цих днів її вживання є обов'язковим. Підтримує точку зору В. Великочого і А. Красніцький, наголошуючи, що вживання назви Західно-Українська Народна Республіка раніше ніж з 13 листопада 1918 р. є безпідставним⁴². Однозначно трактує ці події і В. Ортинський, констатуючи, що «10–12 листопада офіційною назвою була Західно-Українська Держава»⁴³. Включившись до дискусії, ми також ознайомились з матеріалами засідань УНРади 9 та 10 листопада 1918 р.⁴⁴, а також з публікацією М. Чубатого, в якій наголошується, що «Основний закон з 13 листопада 1918 р. вводив республіканську форму правління та назву Західно-Українська Народна Республіка»⁴⁵, і також підтримуємо точку зору М. Чубатого, В. Великочого, В. Ортинського та А. Красніцького.

Щодо формування місцевих органів влади, то автор зазначає, що ці процеси відбувалися на основі постанови УНРади від 1 листопада та ухваленого нею закону про тимчасову адміністрацію областей ЗУНР від 16 листопада 1918 р., а також наголошує, що активну роль у державотворчому процесі на місцях відігравали послы Національної Ради, які відправлялись у повіти, звідки були родом або обиралися послами, та допомагали там організувати апарат місцевої влади й управління. Завершуючи виклад питання щодо створення і перших кроків діяльності місцевого виконавчого адміністративного апарату ЗУНР, Б. Тищик зазначає, що в цілому цей процес проходив доволі чітко, справно, без поважних ексцесів⁴⁶.

Даючи загальну оцінку законодавчих актів УНРади та Державного Секретаріату, вчений констатує, що вони стали правовою основою створення тимчасового, але добре організованого і ефективного апарату місцевої адміністрації, у них чітко визначались структура і компетенція цих органів, підконтрольність та підзвітність нижчих органів вищим, контроль за виконанням прийнятих рішень, тобто було встановлено чітку вертикаль виконавчої влади⁴⁷. Завершуючи аналіз законодавчої діяльності Української Національної Ради, Б. Тищик робить висновок, що вона працювала як справжній західноєвропейський парламент⁴⁸.

Таким чином, аналіз джерел та літератури свідчить, що цей аспект проблеми знайшов певне висвітлення в дослідженнях правознавців, проте окремі питання залишаються дискусійними та потребують більш ґрунтовного вивчення.

- ¹ *Дорошенко В.* Західно-українська Народня Республіка / Володимир Дорошенко // Літературно-науковий вістник. – К., 1919. – Т. 73. – Кн. 2. – С. 176.
- ² Там само. – С. 177.
- ³ *Долинський Д.* Борба українського народу за волю і незалежність / Д. Долинський. – Вінніпег : Накладом «Руської книгарні», 1920. – С. 141.
- ⁴ Трагедія Галицької України. Матеріали про польську інвазію, польські варварства і польську окупацію Східної Галичини за кроваві роки: 1918, 1919 і 1920 / зладив і упорядкував Осип Мегас. – Вінніпег, 1920. – С. 19.
- ⁵ *Чубатий М.* Державний лад на Західній області Української Народної Республіки / М. Чубатий. – Л., 1921. – 40 с.
- ⁶ Там само. – С. 9–10.
- ⁷ Там само. – С. 14–15.
- ⁸ *Лозинський М.* Галичина в 1918–1920 рр. / Михайло Лозинський. – Відень, 1922. – С. 43.
- ⁹ Там само. – С. 44–45.
- ¹⁰ Там само. – С. 62–63.
- ¹¹ *Стахів М.* Україна в добі Директорії УНР / Матвій Стахів. – Скрантон, 1963. – Т. 2: Україна між двома силами. – С. 33–34.
- ¹² *Яневський Д. Б.* Проект «Україна», або Крах Симона Петлюри / Данило Яневський. – Х. : Фоліо, 2010. – С. 159.
- ¹³ *Лозинський М.* Вказана праця. – С. 64.
- ¹⁴ *Тищик Б.* Західно Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права / Борис Тищик. – Л. : Тріада плюс, 2004. – С. 183.
- ¹⁵ *Стахів М.* Західна Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923 рр. / Матвій Стахів. – Скрантон : Український робітничий союз, 1959. – Т. III. – С. 53.
- ¹⁶ *Стахів М.* Західна Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923 рр. / Матвій Стахів. – Скрантон : Український робітничий союз, 1960. – Т. IV. – С. 67–74.
- ¹⁷ Там само. – С. 74.
- ¹⁸ *Тищик Б. Й.* Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923 рр. (До 75-річчя утворення і діяльності). Науково-історичне видання / Борис Тищик, Олег Вівчаренко. – Коломия : Вид-во «Світ», 1993. – С. 24–61.
- ¹⁹ Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / керівник авт. колективу й відповідальний редактор Олександр Карпенко. – Івано-Франківськ : Сіверсія, 2001. – С. 166–227.
- ²⁰ Там само. – С. 171.
- ²¹ Там само. – С. 182–183.
- ²² *Субтельний О.* Україна. Історія / Орест Субтельний. – К. : Либідь, 1991. – С. 322–323.
- ²³ *Кобилецький М. М.* Утворення та структура державного апарату ЗУНР / Микола Кобилецький. – Л. : ЛДУ, 1998. – С. 10–25.
- ²⁴ *Тищик Б.* Західно Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права / Борис Тищик. – Л. : Тріада плюс, 2004. – С. 171.
- ²⁵ *Лісна І. С.* Становлення української державності в Галичині (1918–1923 рр.) : моногр. / Іванна Лісна. – Тернопіль, 2001. – С. 36–58.
- ²⁶ Там само. – С. 37.
- ²⁷ Там само. – С. 58.
- ²⁸ Там само. – С. 81.
- ²⁹ *Єфремова Н. В.* Формування представницьких органів на території Західно-Української Народної Республіки у 1918–1919 рр. / Н. В. Єфремова // Парламентаризм в Україні: теорія та практика. – К., 2001. – С. 185–189.
- ³⁰ *Єрмолаєв В. М.* Вищі представницькі органи влади в Україні (історико-правове дослідження) / Віктор Єрмолаєв. – Х. : Право, 2005. – 272 с.
- ³¹ Там само. – С. 233–234.
- ³² *Кондратюк С.* ЗУНР: державно-правові засади розвитку парламентаризму (історико-правове дослідження) : моногр. / Сергій Кондратюк. – Л. : Край, 2008. – 216 с.
- ³³ Там само. – С. 165.
- ³⁴ Там само. – С. 202–203.
- ³⁵ Там само. – С. 144.
- ³⁶ *Полонська-Василенко Н.* Історія України : у 2 т. / Н. Полонська-Василенко. – К. : Либідь, 1992. – Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року. – С. 510.
- ³⁷ *Тищик Б. Й.* Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.) : моногр. / Б. Й. Тищик, О. А. Вівчаренко, Н. О. Лешкович. – Л. ; Івано-Франківськ : Світ, 2000. – 272 с.; *Тищик Б. Й.* Західно Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права / Борис Тищик. – Л. : Тріада плюс, 2004. – 392 с.
- ³⁸ *Тищик Б. Й.* Вказана праця. – С. 155–226.
- ³⁹ Там само. – С. 156.
- ⁴⁰ Там само.
- ⁴¹ *Великочий В.* Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР / Володимир Великочий. – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – С. 29.
- ⁴² *Красніцький А. В.* Українська державність 1917–1921 років в історико-правових дослідженнях : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / А. В. Красніцький ; Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2013. – С. 171–172.
- ⁴³ *Ортинський В. Л.* Слові структури Західно-Української Народної Республіки / Володимир Ортинський. – Л. : Львівський юрид. ін-т МВС України, 2004. – 368 с.
- ⁴⁴ Діло. – 1918. – 11 листопада; Діло. – 1918. – 12 листопада.
- ⁴⁵ *Чубатий М.* Державний лад на Західній області Української Народної Республіки / Микола Чубатий. – Л., 1921. – С. 5.
- ⁴⁶ *Тищик Б. Й.* Вказана праця. – С. 156–157.
- ⁴⁷ Там само. – С. 171.
- ⁴⁸ Там само. – С. 181.

Резюме

Чубата М. В. Дослідження істориками права законодавчих основ організації та діяльності центральних і місцевих органів державної влади в ЗУНР.

У статті проаналізовано науковий доробок радянських, зарубіжних та сучасних вітчизняних правознавців, в якому висвітлюються законодавчі основи організації та діяльності центральних і місцевих органів державної влади в Західно-Українській Народній Республіці. Особливу увагу приділено дослідженню проблеми законодавчого забезпечення формування представницьких органів влади на території ЗУНР, виокремлено дискусійні та малодосліджені аспекти, що потребують більш ґрунтовного вивчення.

Ключові слова: законодавство, ЗУНР, державне будівництво, органи державної влади, історики права, історіографія.

Резюме

Чубатая М. В. Исследование историками права законодательных основ организации и деятельности центральных и местных органов государственной власти в ЗУНР.

В статье проанализировано научное наследие советских, зарубежных и современных отечественных правоведов, в котором освещаются законодательные основы организации и деятельности центральных и местных органов государственной власти в Западно-Украинской Народной Республике. Особое внимание уделено исследованию проблемы законодательного обеспечения формирования представительных органов власти на территории ЗУНР, выделены дискуссионные и малоисследованные аспекты, требующие более пристального изучения.

Ключевые слова: законодательство, ЗУНР, государственное строительство, органы государственной власти, историки права, историография.

Summary

Chubata M. Studies by historians of law of legislative framework of organization and activities the of central and local authorities in ZUNR.

The article analyzes the scientific achievements of Soviet, foreign and domestic legal modern scholars, which highlights the legal basis for the organization and activities of central and local authorities in Western Ukrainian People's Republic.

Special attention is paid to the investigation of legislative support for the formation of representative bodies on the territory of ZUNR, controversial and unexplored aspects that require further more thorough study are allocated.

Key words: legislation, ZUNR, state building, public authorities, law historians, historiography.

УДК 340.2

О. Г. ЮХТА

Оксана Григорівна Юхта, здобувач Інституту законодавства Верховної Ради України

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ВІД СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

Розбудова нової, демократичної, сильної і незалежної України висуває на чільне місце всього суспільного життя проблему зміцнення інституту сім'ї. Саме вона вводить дитину в світ соціальних відносин, формує ставлення до оточуючих, певні моральні принципи. Коли виникають непорозуміння та конфлікти в родині, то це має відповідний негативний вплив на психічний та фізичний стан людини. Прояв насильства в сім'ї мав місце завжди та, на жаль, і сьогодні лишається однією з характеристик сучасного суспільства. Насильство в сім'ї – явище не специфічно українське, а загальне, можливо, навіть світове.

Жорстоке поводження з дітьми в сім'ї не така вже й рідкість. Часто плутаючи методи виховання зі звичайним насильством, батьки намагаються бути «розпорядниками» життя власної дитини. Не знаючи іншого ставлення, малюки не можуть правильно оцінити ситуацію, тому самі, вважаючи себе винними, не намагаються захиститись. Але в суспільстві не прийнято говорити про такі речі. Дуже часто один з батьків просто спостерігає за знущанням над своєю дитиною. Та насправді ця форма насильства існує у побуті дуже давно і поширена серед представників різних національностей, різного соціального та фінансового статусу, у сім'ях з різними світоглядами, світосприйняттям, релігійними переконаннями. Дуже часто жорстоке поводження з дітьми – це результат того, що самі батьки страждали від насильства у дитинстві. Намагаючись виправити свої помилки, вони використовують своїх дітей; іноді батьки не знають шляхів «виховання», оскільки у своїй родині спостерігали тільки таке. Найжахливіше, що це може повторюватися багато поколінь.

Іншою причиною є раннє батьківство. У деяких батьків ще не сформувалося почуття батьківської відповідальності. Від незнання того, як поводитися з дитиною в різних ситуаціях, людина стає агресивною і всі проблеми вирішує одним способом – образами чи побиттям. Такі батьки часто не сприймають всерйоз потреби своїх дітей. Вони висміюють їх, не дозволяють їм виражати свої істинні почуття, їм важко поважати свої дітей як окремих особистостей зі своєю власною свободою. Вважаючи дітей причиною своїх проб-